

студентов, которая включает в себя использование обучающих компьютерных тест-программ, изучение лекционных материалов (включая электронные и бумажные тексты лекций), учебников, учебно-методических пособий, работу над рефератами, научно-исследовательскую работу студентов, а так же подготовку сообщений и презентаций по заданным тематикам.

Для контроля качества усвоенного материала при самостоятельном изучении на занятиях проводится устный опрос, выступления студентов по проработанным ими темам; представление рефератов по отдельным разделам дисциплины.

Виды и формы контроля УСРС определяются учебной программой в соответствии с требованиями образовательного стандарта. Критерием оценки знаний студентов служит 10-балльная шкала.

Заключение. Таким образом, управляемая самостоятельная работа студентов по дисциплинам зооветеринарного профиля выступает в качестве педагогического средства, позволяющего формировать у студентов навыки и умения самостоятельной работы.

Литература. 1. Петрашко, В. В. Управляемая самостоятельная работа студентов в контексте инновационных технологий / В. В. Петрашко. – Режим доступа : <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/234779/1/pdf>. – Дата доступа : 24.09.2021. 2. Лученкова, Е. С. Управляемая самостоятельная работа студента как способ его включения в активную учебную деятельность / Е. С. Лученкова. – Режим доступа : https://www.gstu.by/sites/default/files/atoms/files/8f/08/statya_luchenkova_sekciya_no2.pdf. – Дата доступа : 24.09.2021 г. 3. Гиткович, Л. А. Самостоятельная работа студентов как элемент современного образовательного процесса / Л. А. Гиткович // Актуальные проблемы бизнесобразования : материалы XII Междунар. науч.-практ. конф., 18-19 апр. 2013 г., Минск / Бел. гос. ун-т, Ин-т бизнеса и менеджмента технологий. – Минск, 2013. – С. 57–61.

УДК 947.6

ЮРГЕВИЧ Н. К., кандыд. гістарычн. навук, дацэнт

Установа адукацыі «Віцебская ордэна «Знак Пашаны» дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны», г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

**АДНАЎЛЕННЕ І РАЗВІЦЦЁ ВЫШЭЙШАЙ І СЯРЭДНЯЙ
СПЕЦЫЯЛЬНАЙ ПЕДАГАГІЧНАЙ АДУКАЦЫІ Ў БЕЛАРУСІ Ў
СЯРЭДЗІНЕ 1940-х – ПАЧАТКУ 1950-Х ГГ.**

Рэзюмэ. Аналізуюцца праблемы аднаўлення і развіцця вышэйшых і сярэдніх спецыяльных педагагічных устаноў у БССР у пасляваенныя гады.

Ключавыя словы: педагогічныя і настаўніцкія інстытуты, педвучылішчы, адукацыя, выкладчыкі, педкурсы, завочнае аддзяленне.

Уводзіны. Да Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі была створана і эфектыўна працавала сістэма вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай педагогічнай адукацыі, якая забяспечвала падрыхтоўку настаўнікаў для агульнаадукацыйных школ, рабфакаў, тэхнікумаў і вучылішчаў. Да вайны ў Беларусі працавала пяць педагогічных (Мінскі, Віцебскі, Гомельскі, Магілёўскі, Беластоцкі), дзевяць настаўніцкіх (Мінскі, Віцебскі, Гомельскі, Гродзенскі, Магілёўскі, Аршанскі, Баранавіцкі, Пінскі, Рагачоўскі) інстытуты і шэраг педвучылішчаў. У гады вайны многія выкладчыкі і супрацоўнікі ўстаноў адукацыі, настаўнікі і студэнты загінулі на франтах вайны. Матэрыяльна-тэхнічная база вузаў, педвучылішчаў і школ была амаль страчана за гады акупацыі, таму яе аднаўленне пачалося адразу пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Матэрыялы і метады даследаванняў. Пры падрыхтоўцы дадзенага артыкула былі вывучаны навуковыя даследаванні і перыядычныя выданні, матэрыялы Дзяржаўных архіваў Рэспублікі Беларусь і інтэрнэт-рэсурса. Выкарыстаны метады аналізу, сінтэзу, абагульнення, параўнання.

Вынікі даследавання. У выніку самаадданай працы выкладчыкаў, студэнтаў, працоўных Беларусі ў 1944–1945 навучальным годзе аднавілі дзейнасць 5 педагогічных, 8 настаўніцкіх інстытутаў, 24 педвучылішчы. Матэрыяльна-тэхнічная і вучэбная база вышэйшых і сярэдніх спецыяльных педагогічных устаноў рэспублікі за гады вайны была амаль страчанай, вучэбныя будынкі і інтэрнаты для студэнтаў практычна ўсіх устаноў адукацыі былі разбураны. Так, Рагачоўскі настаўніцкі інстытут па гэтай прычыне вымушаны быў пераехаць у Мозыр. Астатнія вузы засталіся ў сваіх гарадах, аднак размяшчаліся ў будынках, не прыстасаваных для вучэбных мэт. У лепшым становішчы былі Мінскі і Гродзенскі педагогічныя інстытуты, якія пачалі першы вучэбны год у памяшканнях агульнаадукацыйных школ. Толькі Гродзенскі педінстытут быў забяспечаны неабходнай плошчай для размяшчэння студэнтаў у інтэрнатах [1]. Поўнасьцю было спалена ў гады вайны Віцебскае педвучылішча, а яго бібліятэка вывезена ў Германію [5, с. 75]. Да таго ж, рамонтныя работы ў вучэбных карпусах стваралі дадатковыя складанасці для арганізацыі вучэбнага працэса, па гэтай прычыне і ў выніку недахопу памяшканняў установы адукацыі праводзілі заняткі ў 2-3 змены. Адначасова Наркамасветы рэспублікі прадпрымаў актыўныя меры па набыцці і вяртанні эвакуіраванай маёмасці і вучэбнага абсталявання інстытутаў, па камплектаванні бібліятэчных фондаў. Хоць да канца першага навучальнага года ўстановы палепшылі сваю матэрыяльную і вучэбную базы, умовы працы і жыцця выкладчыкаў і студэнтаў заставаліся вельмі складанымі.

Рыхтуючы настаўнікаў для агульнаадукацыйнай школы, самі педвучылішчы і ВНУ краіны востра адчувалі недахоп у выкладчыках. У многіх педвучылішчах і вузах калектывы выкладчыкаў фарміраваліся на працягу навучальнага года. Так, на пачатак 1944–1945 навучальнага года ў вузах рэспублікі не хапала 110 штатных адзінак. У пачатку 1944–1945 навучальнага года ў Віцебскім педінстытуце працу пачалі толькі 6 выкладчыкаў. На працягу года былі прыняты яшчэ супрацоўнікі, аднак з 24 чалавек толькі 3 былі кандыдатамі навук, палова выкладчыкаў працавала ў вузе першы год. У Гродзенскім педінстытуце ў канцы 1944–1945 навучальнага года з 14 чалавек не было выкладчыкаў з вучонай ступеняй [1]. Адкрытая вельмі хутка пасля вайны аспірантура пры БДУ у Мінску не магла ў бліжэйшыя гады забяспечыць вузы неабходнай колькасцю кваліфікаваных кадраў, таму кіраўніцтва БССР звярнулася за дапамогай да РСФСР па пытанні падрыхтоўцы кадраў для беларускіх педвузаў.

Ад працы адноўленых пасля вайны педвучылішчаў і ВНУ рэспублікі залежыла і дзейнасць агульнаадукацыйных школ, якім патрабавалася найхутчэй вырашыць кадравую праблему. Аднак педвучылішчы і ВНУ рэспублікі толькі аднаўлялі сваю працу і не маглі выпусціць патрэбную колькасць маладых спецыялістаў для школ, нягледзячы на тое, што ў 1944 г. педвучылішчы і інстытуты БССР перайшлі адпаведна на 3-х- і 4-хгадовы тэрміны навучання (у 1946 г. педвучылішчы і ў 1947 г. ВНУ рэспублікі зноў вярнуліся адпаведна да 4-х- і 5-цігадовага тэрмінаў навучання). Не вырашылі гэтае пытанне мерапрыемствы па прыцягненні ў БССР педагагічных кадраў з іншых абласцей СССР праз рээвакуацыю і запрашэнне на працу. Немалаважным фактарам, які ўскладняў падрыхтоўку настаўнікаў, была платная форма навучання (згодна загаду Наркамсветы БССР ад 14 сакавіка 1945 г.): для ВНУ была ўстаноўлена плата ў памеры 300 руб., для педвучылішчаў 150 руб. у год, у ВНУ і педвучылішчах г. Мінска плацілі адпаведна 400 руб. і 200 руб. у год. На вячэрніх аддзяленнях навучальных устаноў бралася плата ў палавінным памеры [4, с. 8, арк. 107]. Адзначым, што выпускнікоў дзённых аддзяленняў устаноў адукацыі ў першыя пасляваенныя гады было вельмі мала. Таму дзяржавай былі прыняты аператыўныя меры па фарміраванні настаўніцкіх кадраў з мясцовага насельніцтва.

У першую чаргу кадравую праблему вырашалі кароткатэрміновыя педагагічныя курсы. Паводле дадзеных Наркамсветы БССР летам 1944 г. на курсах вучыліся 1222 чалавекі, а ў лістападзе-снежні для работы ў пачатковых класах было падрыхтавана больш 2700 настаўнікаў. На летніх курсах 1945 г. прайшлі падрыхтоўку 1000 настаўнікаў для малодшых класаў усходніх абласцей БССР і 4800 чалавек для заходніх абласцей. Курсы падрыхтоўкі настаўнікаў дзейнічалі штогод. Аднак кваліфікацыйны ўзровень настаўнікаў, якіх рыхтавалі на курсах, быў вельмі нізкім.

У пасляваенныя гады асноўная ўвага надавалася завочным аддзяленням ВНУ і педагагічных вучылішчаў, дзякуючы якім не толькі вырашалася кадравая праблема ў школах рэспублікі, а і паляпшаўся адукацыйны ўзровень настаўніцкіх кадраў. Для настаўнікаў-завочнікаў, якія мелі здавальняючыя адзнакі па прадметах, было ўведзена бясплатнае навучанне, аплочваўся праезд да месца вучобы за кошт сродкаў, асігнаных на завочнае навучанне. У якасці прыкладу можна прывесці дзейнасць Віцебскага АблАНа, які ў 1946 г. разам з кіраўнікамі педагагічных устаноў арганізаваў у сярэдніх школах гг. Віцебск, Бешанковічы, Гарадок, Орша прыёмныя іспыты і афармленне на вучобу для настаўнікаў-завочнікаў. У нядзельныя дні было вырашана прымаць залікі і праводзіць кансультацыі па вывучаемых прадметах. На перыяд зімовай сесіі арганізоўваліся філіялы Лепельскага педвучылішча ў г. Орша, Віцебскага педвучылішча – у г. Бешанковічы [4, с. 11, арк. 1].

Нягледзячы на правядзенне прафарыентацыйных мерапрыемстваў устаноў адукацыі, план прыёму абітурыентаў на завочную форму навучання часта зрываўся. Гэтаму перашкаджалі розныя прычыны: занятасць на працы, двухзменныя заняткі ў школах, складанасці з літаратурай. Адцягвала ўвагу настаўнікаў-завочнікаў ад вучобы прыцягненне іх да ўдзелу ў дзяржаўных мерапрыемствах (агітацыйна-прапагандысцкая, культурна-выхаваўчая работа, падрыхтоўка і правядзенне выбараў, ліквідацыя непісьменнасці сярод дарослага насельніцтва, збор падаткаў). На зімовую сесію 1945–1946 навучальнага года прыехалі ў Віцебскае педвучылішча 141 завочнік (26%), Лепельскае – 72 (38%), у Віцебскі педагагічны і настаўніцкі інстытуты – 224 (69%), у Аршанскі настаўніцкі інстытут – 124 (65%) студэнты [4, воп. 2, с. 3, арк. 5]. Складанасці былі і з засяленнем у інтэрнат, часцей за ўсё у перыяд сесіі ім даводзілася шукаць прыватныя кватэры, што маглі дазволіць не ўсе сем'і.

Цяжкасці з выкананнем загада № 151 Наркамасветы БССР ад 14 кастрычніка 1944 г. “Об обслуживании интеллигенции села литературой” ускладнялі падрыхтоўку настаўнікаў-завочнікаў да заняткаў і экзаменаў, што прыводзіла да нізкай паспяховасці і нават другагодніцтва. Загад № 86 Міністэрства адукацыі БССР ад 21 сакавіка 1946 г. “Аб выніках зімовай сесіі завочных аддзяленняў педвучылішчаў” сведчыць, што ў Брэсцкім педвучылішчы з 99 завочнікаў першага класа (курса – аўт.) было пераведзена ў наступны клас 6, з 34 завочнікаў другога класа пераведзена 3; у Полацкім педвучылішчы са 113 завочнікаў першага класа пакінута ў тым жа класе 113, у Бабруйскім з 62 першага класа пакінута 60. Нязначная колькасць была дапушчана да дзяржаўных экзаменаў і яшчэ меншая колькасць іх вытрымлівала [4, с. 3, арк. 6]. Адзначаныя недахопы і недастатковыя меры па іх ліквідацыі сталі ў пачатку 1950-х гг. прычынай зрыву дзяржплана па падрыхтоўцы настаўніцкіх кадраў: у 1951 г. завочнае

аддзяленне Мінскага педінстытута выпусціла 162 чалавекі замест 208 па плане, Магілёўскага – 34 замест 125 [4, с. 189, арк. 20].

Як сведчыць аналіз архіўных дакументаў, у пасляваенныя гады праблема з педагагічнымі кадрамі вырашалася спачатку ў школах абласных і раённых цэнтраў, і толькі потым камплектаваліся школы ў сельскай мясцовасці. Шэраг праблем, з якімі сутыкнулася настаўніцтва (затрымка зарплаты, адсутнасць жылля, складанае матэрыяльнае становішча і інш.), з’явіліся прычынай зменнасці педкадраў, што адмоўна сказвалася на арганізацыі працэсу навучання і выхавання [2, арк. 102].

Заклучэнне. Нягледзячы на цяжкасці пасляваеннага жыцця, праца адноўленых пасля вайны ўстаноў адукацыі прынесла значныя вынікі. Педагагічныя ўстановы паступова паляпшалі сваю дзейнасць, набывалі, рамантавалі вучэбныя памяшканні альбо пераходзілі ў лепшыя будынкі для працы, умацоўвалі сваю матэрыяльна-тэхнічную базу, вырашалі кадравую праблему. Ужо з 1952 г. настаўніцкія інстытуты былі ліквідаваны альбо рэарганізаваны ў педвучылішчы ці ўведзены ў склад педінстытутаў. У выніку змяншэння колькасці пачатковых школ скарацілася колькасць педвучылішчаў: у 1958 г. з 27 іх засталася 10. Гэтыя меры прызналі памылковымі пазней, так як патрабаваліся педкадры для працы ў агульнаадукацыйных школах (у сувязі з увядзеннем 8-ігадовага навучання) і школах рабочай моладзі, у школах-інтэрнатах і групах падоўжанага дня. Тым не менш, з кожным годам выпускалася больш маладых спецыялістаў, якія звязвалі сваё жыццё са школай, паляпшаўся іх якасны склад: калі ў 1945–1946 гг. працавала 40055 настаўнікаў, то ў 1950–1951 гг. – 63377, у 1954–1955 гг. – 73852 [5, с. 271].

Літаратура: 1.Андарало, А. И. Восстановление и развитие высшего педагогического образования БССР в 1944-1945 уч. году [Электронный ресурс] // Режим доступа : elib.bspu.by/handle/doc/36025. - Дата доступа : 25.09.2021 г. 2.Докладные записки на имя СНК БССР и ЦК КП(б)Б // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Фонд 42. – Воп. 4. – Спр. 5. 3.Народное хозяйство БССР: стат. сборник. – Москва, 1957. – 319 с. 4.Отчет ОблОНО о работе школ за 1945–1946 гг. // Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Фонд 2797. – Воп. 1. – Спр. 11. 5.Смілавіцкі, Л. Л. З гісторыі сярэдняй педагагічнай школы Беларусі (1944-1961 гг.) / Л. Л. Смілавіцкі // Народная асвета. – 1990. - № 4. С. 75-78.

УДК 947.6

ЮРГЕВІЧ Н. К., канд. гістарычн. навук, дацэнт

Установа адукацыі «Віцебская ордэна «Знак Пашаны» дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны», г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

**ПРАБЛЕМЫ АДНАЎЛЕННЯ АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНАЙ ШКОЛЫ
Ў ЗАХОДНІХ АБЛАСЦЯХ БЕЛАРУСІ Ў ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ**